

הנעקד הוא קין

בסיפור העקרה של חיאל חזק, הקורבן הוא את, שאחיו הצעיר נהרג בקרב, ומות האח פירושו קללה נצחית הרוכצת על החי

במרחק צעקה מן העולם, מבחר שירים
1961-2010, מאת חיאל חזק, הקיבוץ
המאוחד, 2011, 256 עמודים

חיאל חזק, שפירסם עד כה ארבעה עשר ספרי שירה, אינו שם כולטם בשיריה האישי כשווית. אני עצמי התוודעתי אל שיריך תו כאשר נתבקשתי לכתוב לכתב העת "מאוננים" על ספרו "זמן אמת" ב-1994 ועל "להשיב אש אל אש" על דפי מופק זה ב-2003. עם שני ספרים אלה, יצאתי אז למסע היכרות עם שאר כתביו.

הנהגה מחזיר אותי המבחר המסכם של שירתו ואתו מקבץ שירים המופיע כאן תחת הכותרת "עוד קיץ והבל", שהוא בעיני מעין תעודת זהות פואטית שמייצגת את הפרופיל השירי שלו. כלומר, הרוצה לדעת מי הוא חיאל חזק, ובמה ניכר ריכוזו כשרה השירה הישראלית, הייתי אומרת לו ללכת לקרוא את "עוד קיץ והבל" (עמ' 224-229 במכתר).

זה פסיפס של עשרים וארבעה שירים, שכל אחד מהם מספר את עצמו ובו בעת מנהל שיח עם האחרים, והכל חוזר ומרר בב צורה המצטיינת וחדה סוגיות מרכזיות בשיירתו של חזק, פיגורות לשוניות טיפר סייות לו, ומילון פרטי משלו. להלן אתייחס לסיוגיה רומינגטית אחת שבמקבץ זה - מה

זה להיות "קין ישראלי".

אחד הסיפורים המרכזיים שבאמצעותם אנחנו מספרים את ההיסטוריה של מאה שנות בית לאומי בארץ הזאת, הוא סיפור העקרה. יש המספרים אותו מתוך חמלה והדרות עם גורלו הטריג של האב הישראלי, הנדרש לעקוד את הבן הפרטי שלו למען כלל ישראל; ויש המספרים אותו כסיפור מחאה נגד אותו אב ישראלי, שלא כמו אברהם, אינו יוצא לחפש בסכר תחליף של איל אפשרי, וממילא נמצא מוותר על כל פתרון לטרגדיה שלו, ושלנו.

והנה סיפור העקרה מספר את עצמו גם במקבץ השירים "עוד קיץ והבל", אלא שיר חיאל חזק משתקף אותו מסיפור של אבות לסיפור של אחים. כלומר, לא האב עוקר את בנו על המזבח, אלא האח הבכור את אחיו הצעיר, כשהוא קם עליו להרגו, דיגמת קין והבל. עם זאת, ייצוגיהם של קין והבל מתיכרדים כאן כמתעטעים, מכיוון שדמותו של הבל כלל אינה נוכחת, וגם קין - הממלא את מרחבי הצעקה - למעשה אינו קין.

מי שעומד במרכז העלילה הטרגית הזאת הוא צעיר ישראלי שאיבד את אחיו כמלחמה. מוכן שלא הוא שלח את האח לקרב, ולא הוא הרים יד לרצחו, אלא שהאטום המשפחתי, החברתי והלאומי שניפער באחת, ממוטט אותו כך שהוא מוכרח את עצמו מעצמו וממקומו כדי לשאול את

השאלות הגדולות על הארץ הזאת.

אני שואל והמערה נהפכת למארה. הצפעונים מפעפעים מליים שאינני יודע מאיזו נבואה לוקחתי ובאיזה יום דין אני מהק (עמ' 215).

ואכן, סיפור "קין הישראלי" המתפתח כאן, הוא לא על אודות אח בכור שמתעורר מטראומה של נפילת אחיו הצעיר, כי אם על אודות אח בכור, המתקשה להתמודד עם השכול, ובכריחותיו - שב ומוצא עצמו כסכיבור אלימות של נופים ואדם, כאשר הציבור שהוא מוזהה אתו כחבריה ישראלית מצויה הן חבורות של פוחים וריקים. כלור מורה, הוא הבורה, המבקש להיטהר מ"חטאיו" כביכול, נמצא מיטוף ומתלכלך עמם, ובו בעת מאיים ונרדף על ידיהם.

להזכירנו: קין נוסח חיאל חזק הוא מטבעו איש אדמה תם ונקי כפיים, שהיה נטוע בשדותיו ובפרדסיו נשקף אל הרים וירח, ולפיכך גם עכשיו, כשהוא נחשף אל הצוענית ללא-בית בארצו שלו, ואל ריצי "קלתו" כאמצעות הנרדדים, הוא אינו יודע "באמת לנרוד", ורק מושך ללמת ולמעור "עד שיתיר את רגליו המסוכסכות". אלא שעסעויותיו, ככל שמתארכים ב"עוד קיץ" וב"עוד קיץ", מתגלים לא רק כמסע ייסור רים חתרני וזועע נגד העולם שיועד רק לקללו ולגרשו.

בשיר הראשון במקבץ הוא עדיין מגן על

חפתו ("לא בגרתי אחי, לא בגרתי"), אבל בשירים הבאים הוא כבר נחוש מסיפיק להיטעמת עם עלילה זו - על היותו רוצח, על היותו קין. אבל מאחורי שאלת הבכור, אם בתוך העולם ואם במרחק ועקה ממנו, נופלות על אונינים אטומות. ואם בכל זאת הן קולטות אותן - איש אינו מאמין לה. וכך מתפתח האח הבכור משיר לשיר, מחפש כיוון, מתקדם ונסוג, מנסח בתחילה כתב-הגנה נאיבי ומתנצל, ההולך ומתעצם כ"לני מאשים" קורע לב. "אני מאשים" זה, שולח אצבע מתריעה למנגנון של השיכורים נמצאים מוקעים בשל מות אחיהם הצעירים, ונמו אתו "שעיר לעזאזל" שהיו זורקים מהר גבוה, כדי לטהר את החברה מטחאיה, כך נמצאים האחים הבכורים נדי רקים אל הריכים, ופצועים וזכאנים כמו הארץ הזאת, הם נודדים בה ללא קץ להגיע לאיזו "מזחה נכונה" שאיננה.

הקין הישראלי נוסח חיאל חזק הוא איש צועק, כפי שיחאל חזק הוא משרד צועק, ומכלול השירים האלה על אח שנפל בקרב אינם קינה על המת, אלא צעקה מטלטלת, לת, החושפת בצורה גלויה וחד משמעית את האמת על גלגולי העקרה הישראלית, כאשר גם הבכורהחי כמו הצעירהמת הם קורבנות.